

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
ОГРАНАК САНУ У НИШУ

НАРОДНИ МУЗЕЈ НИШ

Стеван Сремац

КЊИЖЕВНИК
И АКАДЕМИК

НИШ 2017

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
ОГРАНАК САНУ У НИШУ
НАРОДНИ МУЗЕЈ НИШ

Стеван Сремац

КЊИЖЕВНИК
И АКАДЕМИК

НИШ 2017

СТЕВАН СРЕМАЦ, КЊИЖЕВНИК И АКАДЕМИК
каталог изложбе 2017.

ИЗДАВАЧ	Српска академија наука и уметности Огранак САНУ у Нишу sapun1@ni.ac.rs Народни музеј Ниш muzejnis@mts.rs
ЗА ИЗДАВАЧА	академик Нинослав Стојадиновић в. д. директор Ненад Спасић
КООРДИНАТОР ПРОЈЕКТА	академик Нинослав Стојадиновић
ГЛАВИ И ОДГОВОРНИ УРЕДНИК	Ненад Спасић
РЕЦЕНЗЕНТ	др Драган Жунић
АУТОР ИЗЛОЖБЕ И КАТАЛОГА	Јован Младеновић
САРАДНИЦИ	Тања Миленковић Мара Макарић Марина Влаисављевић Јелена Грујић Жељко Анђелковић
ДИЗАЈН КАТАЛОГА И ПОСТАВКЕ	Жељко Цајић
ЛЕКТУРА И КОРЕКТУРА	Милена Мишић Филиповић
ПРИПРЕМА МАТЕРИЈАЛА	Конзерваторско-препараторско одељење
ТЕХНИЧКА РЕАЛИЗАЦИЈА	Стеван Дашић
ШТАМПА	Графика Галеб, Ниш
ТИРАЖ	500

На корицама: *Портрет С. Сремца*, Београд, 1902, НМН, инв. бр. 82

АКАДЕМИЈА И МУЗЕЈ

чувари културне и националне баштине

Огранак САНУ у Нишу започео је сарадњу са Народним музејом Ниш одмах по своме оснивању (16. септембра 2016. године), када је организован Концерт студената Факултета уметности Универзитета у Нишу у Галерији „Синагога“ (29. марта 2017). Тада је најављено продубљивање и јачање сарадње ове две институције од националног значаја, што је и реализовано потписивањем Протокола о сарадњи САНУ и Народног музеја Ниш, 4. септембра 2017. године. Овим документом се дефинишу међусобни односи двеју институција, са циљем иницирања заједничких пројеката и програма у домену културних, уметничких, научних и образовних активности. Предвиђене форме заједничког рада су: студијске и тематске изложбене поставке, заједничка издања монографија, каталога и других штампаних и електронских публикација, научни скупови, јавна предавања, семинари и дискусиони панели, затим, узајамна стручна помоћ, размена искустава и расположивих просторних, кадровских и других ресурса, као и усаглашено јавно представљање и промоција заједничких пројеката.

Та сарадња посебно се односи на пројекте обележавања историјских догађаја и значајних датума из биографија истакнутих личности националног значаја које припадају и културној историји и баштини града Ниша и региона јужне и источне Србије. Стога се и приступило реализацији изложбе *Стеван Сремац, књижевник и академик*, којом се истиче значај деловања овог знаменитог српског писца, животно и стваралачки везаног и за град Ниш, где се, у ризници Музеја, чува пишчева оставина са статусом културног добра од великог значаја. Сремчеву књижевну и друштвену улогу препознала је и Српска краљевска академија, примивши га у своје редове 3. фебруара 1906. године. Град Ниш, али и цела југоисточна Србија, дугују добар део своје препознатљиве традиционалне културне слике управо Стевану Сремцу, коме се, између осталог, одужују приређивањем изложбе о његовом животу и раду и одговарајућим јавним предавањем.

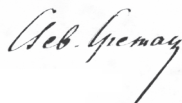
Стваралац чији је књижевни идентитет између осталог и „нишки“, својим је делом увео стари и убави Ниш у српску књижевност, и допринео артикулацији књижевног и културног идентитета града Ниша, што га је на одређени начин и препоручило за пријем у чланство Академије.

Овом изложбом најављује се и започиње будући низ таквих и сличних пројеката, који ће бити настављен истоврсном изложбом о још једном Нишлији, сликару и академику Боривоју Стевановићу.

Огранак САНУ у Нишу и Народни музеј Ниш на овај начин остварују важан део своје одговорне национално-културне, уметничке и просветне мисије.

Народни музеј Ниш
в. д. директор
Ненад Спасић

Српска академија наука и уметности
Огранак САНУ у Нишу
председник
академик Нинослав Стојадиновић

кат. бр. 35

У сликовитом пејзажу најиздашније житнице Бачке, на обали Тисе, налази се идилична варошица Сента. У град снажних српских традиција, „окожуен салашима и ритовима“, доселили су се преци Стевана Сремца из Старе Србије, највероватније за време Чарнојевићеве сеобе, а након Мађарске револуције 1848. Угледна српска породица сенћанског трговца Филипа Ђорђевића, Сремчевог деде по мајчиној линији, била је снажан ослонац ондашњој српској заједници. Из ње су потекла два потоња национална великана српске културе и књижевности: Филип син, Јован Ђорђевић (1826 – 1900), почасни члан Српске краљевске академије (1892), историчар и књижевник, оснивач Српског народног позоришта у Новом Саду (1861), писац српске химне *Боже правде*, и Стеван Сремац (1855 – 1906), књижевник и академик. И један и други својим животом, делом и идејама обележили су доба и допринели културном напретку грађанске Србије у њеном „златном“ 19. веку.

Глава породице, Филип, био је образован и имућан, цењен и уважаван подједнако и од Срба и Мађара. Био је члан Градског већа, Црквеног одбора, један од оснивача Школског фонда и Школске библиотеке (1859), претплатник Српског народног позоришта и писац корисне књиге о пчеларству *Пчелар*, издате у Новом Саду 1860. године. Породица Ђорђевић је била бројна: девет кћери, од којих је Сремчева мајка Екатерина (Катица) била најмлађа, и син Јован,¹ Сремчев ујак, који ће у његовом подизању и васпитању имати пресудан утицај. У патријархалној и радној породици гајене су традиционалне српске вредности: вера, родољубље и слава српске историје, што ће на младог Сремца оставити дубок и неизбрисив траг, који се огледа у привржености традицији и националном романтизму. Сремчеви родитељи, Катица и Аврам, по занату кројач, упркос противљењу старог Филипа, венчали су се у православној сенћанској цркви 1853. године. Имали су три сина, од којих је најстарији био Стеван (1855 – 1906), средњи Јован (1857 – 1933) и најмлађи Андрија (1858 – 1948).

¹ О породичном стаблу Стевана Сремца у: Петар Терзић, *Стеван Сремац, Сенћанин*, Сента, 2011, 1.

Екатерина, мајка Стевана Сремаца

Стеван Сремац са теткама, око 1865.

Сремчеви родитељи су рано умрли, Катица 1858, а отац девет година касније, 1867, у време када је Сремац завршавао основну школу. После смрти оца, са браћом се преселио у кућу деде Филипа, који заједно са сином Јованом преузима бригу о њима. Стеван Сремац је у Сенти завршио Српску основну школу, у којој су, поред мађарског и немачког, учили српски језик и историју. У њој је стекао солидно знање, захваљујући томе што му је учитељ био угледни и даровити Теодор пл. Брановачки, неуморни сакупљач и хроничар локалне српске културне баштине. Школу је завршио у својој дванаестој години са врло добрим успехом, школске 1867/68. и исте године са браћом прешао у Београд код ујака Јована Ђорђевића. У Сенту се више никада није вратио, иако је јако волео и поносио се својим родним местом. Више својих књижевних радова потписивао је као *Сенћанин*. Одјеци и сећања на детињство и носталгија за Сентом, Бачком и Тисом, остали су у описима у његовом роману из војвођанске средине *Поп Ђира и поп Спира*.

Прелазак у Београд, гимназија 1868 – 1874.

На позив књаза Михаила Обреновића, Сремчевујак, Јован Ђорђевић, 1868. године прелази у Београд, где је постављен за првог директора, а касније за драматурга Народног позоришта (1870), да својим знањем и искуством помогне развоју ове значајне националне и културне институције. После очеве смрти у Сенти је продао породично имање и довео Стевана, његову браћу и сестру Марту у своју кућу и преузео их на старање и васпитање. Одлучио је да Стевана даље школује, па га је уписао у престижну Прву београдску гимназију, која се налазила у згради Велике школе. Друга два сестрића је одвео у Панчево и дао на занат: Јована на лимарски, а Андрију на кројачки. Јован Сремац је постао угледни дворски лимар у Београду, а најмлађи брат Андрија је отишао у Америку и у Њујорку отворио успешну кројачку радионицу.

Јован Ђорђевић (1826 – 1900)

Прва београдска гимназија је имала угледне професоре, већину истакнутих имена српске науке и културе, потоње академике и професоре Велике школе, који ће школовати будућу српску интелектуалну и културну елиту. У таквој школи Сремац је стекао класично образовање, иако је по успеху био просечан ђак. Сремцу је у гимназији општу и националну историју и земљопис предавао Стојан Бошковић, српски језик и историју књижевности Стојан Новаковић, затим Светислав Вуловић, Милош Зечевић и професор књижевности

Сев. Сремац

који је имао знатан утицај на Сремца, Милош Милојевић, историчар и национал-романтичар, кога су ученици доживљавали „као одушевљеног велико-Србина који је гајио нарочиту љубав према поробљеној Старој Србији и Македонији“ (М. Павловић). Био је активан у гимназијском дебатном друштву „Српска нада“, где су се читали литерарни радови и расправљале бројне теме из књижевности и историје. У гимназији његови блиски пријатељи су Стеван Стојановић Мокрањац, касније чувени српски композитор, затим Љубомир Недић, књижевни критичар и професор Велике школе, Сретен Пашић и Стеван Ђорђевић, професори...

Завршни, шести разред гимназије, без полагања матуре, Сремац је завршио школске 1873/74. Почетком школске 1874/75. године, по савету свог ујака Ј. Ђорђевића, уписао је студије на Великој школи.

На Великој школи 1874.

На Великој школи (претечи Београдског универзитета) марљиво студира на Историјско-филолошком одсеку. За време студија професори су му истакнута имена српске науке, академици, писци и историчари: Ђуро Даничић је предавао филологију, Стојан Новаковић историју словенске и српске књижевности, Панта Срећковић српску историју, Стојан Бошковић општу историју, Јован Туроман грчки и латински језик, Милан Кујунџић Абердар историју филозофије, естетику и педагогију, Светомир Николајевић историју књижевности...

Биографи су забележили да је у току студија са својим колегом Савом Антоновићем добио престижну награду кнеза Милана Обреновића за светосавски темат „Друштвено стање Срба у средњем веку према писаним споменицама и народним песмама“. Као студент, Сремац интензивно чита и његови другови истичу ту његову страст; важио је за изузетно начитану и свестрано образовану личност; знао је руски, немачки, мађарски и француски језик.

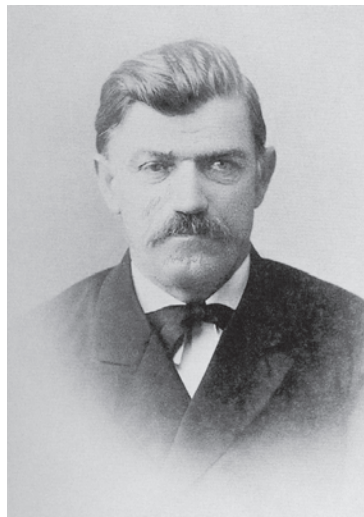
Поред интересовања за студије, Сремац је већ у то време у јавном животу, међу великошколском омладином, важио за традиционалисту, монархисту и националисту, ослоњен на вредности српства до историјске глорификације, категорично против социјализма Светозара Марковића и „нових идеја“ социјалне демократије, које су широко

Ђуро Даничић (1825 – 1882)

Стојан Новаковић (1842 – 1915)

Јован Туроман (1840 – 1915)

захватиле омладину. Идеје Марковића и европског социјализма у њему, како наводи биограф и књижевник Милорад Павловић Крпа, нису побудиле „ни најмање симпатија: шта више он је цео покрет сматрао као посве туђу биљку пресађену на наше земљиште. Стога се држао по страни, али се и страсно и искључиво препирао са друговима социјалистима и ни у једном питању није се са њима могао сложити“.² И касније, као признати књижевник, није променио свој став; он је те носиоце нових социјалних идеја карикатурално и сатирично портретисао кроз ликове Сретена у причи *Лимунација у селу*, Максима у *Максиму*, Полагушића у *Злом поданику*... У основи, и у животу, делу и историјској науци и васпитању својих ђака, био је непомирљив према оним идејама које су угрожавале или доводиле у питање *косовски завет* и епску димензију националне историје. Сматрао је да Срби као мали народ треба да се поносе великим делима у својој историји.

² Миле Павловић, *Стеван Сремац*, Београд, 1938.

Стев. Сремац

Скерлић је касније у својим критичким освртима замерао Сремцу конзервативизам, сматрајући да не разуме савремене друштвене процесе и да томе доприноси у многе његова политичка искључивост. Пишући о Сремцу, Вељко Петровић наводи да су у шетњи са Скерлићем бранили Сремца од његових замерки, истичући да је „...Сремац био заиста и конзервативно моралан, етичан и конзервативно националан човек. У добром смислу и за своје време – савршено честит народњак“.

Још у студентским данима постао је члан Либералне странке. Странка је била снажан политички ослонац династије Обреновић и краља Милана. Као и његов ујак Ј. Ђорђевић, остао јој је одан до краја живота, не тражећи за себе било какве привилегије.

Национални идеализам, добровољац у Другом српско-турском рату

Када су избили српско-турски ратови (1876 – 1878), за коначно ослобођење јужне и југоисточне Србије, Сремац, не свршивши Велику школу, одлази као добровољац у рат (1877) у Ђачку добровољачку батерију, коју је водио његов професор историје филозофије на Великој школи, Милан Кујунџић Абердар. Он је позвао великошколце да крену у свети рат.³ Велики број студената се уписао у добровољце и пошао у ратни поход за ослобођење, према Алексинцу, Врању и Нишу.

Са Ђачком батеријом, Сремац је пешице кренуо ка Алексинцу јануара 1878, и после шест дана напорног пута стигао на одредиште. Промрзли и гладни стигли су из Алексинца у Ниш, а одатле се упутили ка Врању. Стицајем околности, добровољци на свом ратном путовању нису ступили у праву борбу. Сремчево ратовање се завршило фебруара 1878, када је батерија распуштена, а високошколци позвани да се врате на студије у Београд.

³ Упркос наваливању ујака Ј. Ђорђевића да се окане одласка у рат, Сремац у писму пише: „За мене би била највећа срамота не узети учешћа у борби за ослобођење, ма ко је водио. Сви сте нас томе учили, а ви понајвише... Не припадам ја само себи и породици, него и нацији...“

Сремчева нишка времена 1879 – 1892.

По завршетку рата, Сремац се вратио у Београд у пролеће 1878, а преостале испите на Великој школи положио је у току јуна месеца и дипломирао. На јесен исте године брижни ујак Ђорђевић му је издејствовао „лепу кондицију“ (службу) приватног предавача деци тадашњег председника српске владе и Либералне странке, Јована Ристића. Сремац је одлучно одбио ујаков предлог: „Луди Стева, који бега од среће и компромитује и мене и себе“, записује његов ујак Ђорђевић у свом дневнику. После ове непријатне епизоде, ујак му је преко својих утицајних веза израдио место практиканта у Министарству финансија. У Министарству се Сремац задржао једва три месеца; касније је из тог свог искуства портретисао бирократију и ликове практиканата у причи *Букадин*.

После неуспеле службе у престоници и непоштовања жеље ујака Ђорђевића да лагодно и сигурно тече каријеру државног службеника, Сремац је ујаку изнео своју жељу да се прихвати просветног рада у новоослобођеним крајевима.

Сремчево службовање у просвети, са честим премештајима, трајало је непрекидно двадесет седам година. Професор нишке гимназије био је од 1879. до 1881, потом је премештен у пиротску гимназију до 1883. године, затим поново у Ниш, где је предавао у гимназији до 1892. После положеног професорског испита (1890) одлази у Београд, где је био професор гимназије до смрти, 1906. године.

У време када је Сремац поднео молбу Министарству просвете и црквених послова, августа 1878. године, за службу у просветној струци у новоослобођеним крајевима Србије, одговлачило се са решењем о постављењу. Тек када је за министра просвете и црквених послова дошао Алимпије Васиљевић, лични и политички пријатељ Јована Ђорђевића, Сремац је у августу постављен за „предавача и заступника директора гимназије (реалке) у Лесковцу с годишњом платом од 1250 динара“. Сремац није прихватио гимназију у Лесковцу, већ је по својој личној жељи, другим решењем министра, октобра 1879. постављен за предавача Нишке гимназије.⁴

⁴ У писму директору нишке гимназије стајало је: „Г. Стевана Сремца, практиканта Министарства финансија, који је завршио Филозофски факултет на Великој школи постављам за предавача нишке гимназије са годишњом платом од 1.248. динара“. О Сремчевом доласку у Ниш биограф М. Павловић наводи да је „...са нестрпљењем чекао тренутак да се извуче из београдске

кат. бр. 29

Արթուր Ե. Բաղդասարյան

Ս. Բաղդասարյան

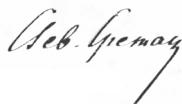
У време доласка Сремца, Ниш је имао око шеснаест хиљада становника; скоро све турске породице су се иселиле, а у малом броју су остали, поред већинског српског становништва, Јермени, Јевреји, Цигани и Грци, што је давало етнички колорит балканској оријенталној вароши. У потпуно културно и интелектуално запуштеној средини, млади предавач Стеван Сремац је са двадесет четири године ступио у нишку гимназију, која је имала свега три разреда. У школској 1879/80. предавао је географију, цртање и краснопис, у следећој години српски језик, историју Срба, цртање, краснопис и литерарне облике (теорија књижевности), затим српску граматику и немачки језик. Уједно је и као деловођа водио школску библиотеку. Као предавач је био омиљен код ђака. Посебно су упамћена његова предавања из националне историје, својеврсна надахнута приповедања, заоденута епском поетиком и романтичарским заносом.⁵

У Нишу је Сремац прво становао по кафанама, а касније у приватним кућама. Приликом другог службовања у Нишу, после Пирота, од 1883. је живео углавном у приземним кућама, код неке Николете у центру вароши у Просветној улици бр. 1.

Остао је и опис пишчеве собе: „Његова соба, у кући која и сада постоји није била већа од два и по са четири метра и висока једва два. На земљаном поду прво су биле асуре, рогозе и преко њих черга. Са доксата те куће, која је била у близини Живкове (прототип Ивка, п. а.) по приповетки Ивкове куће, он је пратио весело ‘живување’ и петодневно светковање Ивкове дружине“. За непуне три године проведене у Нишу (1879 – 1881) Сремац је стекао глас одличног предавача, изузетно културног и образованог младог човека који је пленио својом појавом и добротом. Радо је виђен у отменим чорбацијским нишким кућама, али његов прави свет непресушних књижевних надахнућа и будућих ликова су били обични људи, занатлије, кардаши, амали, кујунџије, чиновници, еснаф-човеци, путујући глумци, бодеми и „бивши људи“... Био је мајстор детаља, поетизовао је тај патријархални свет и реалистички га описао у својим делима. Скерлић је писао да су његови јунаци пластично описани, пуни животног ткива, дају утисак „као да су из природе снимљени“. По Матошевим речима, надмашивао је Гогоља „стенографском описношћу сликања... његовом

атмосфере у којој се осећао као у каванском диму...“

5 Милорад Павловић, Сремчев биограф, о томе пише: „Сремац је својим предавањима претстављао у неку руку апостола национализма: у своја излагања из књижевности и историје уносио је сву топлину своје нежне и отмене душе и речник свога језика и израза, те је утицао на подизање националних осећања и духа код омладине“.

реализму као Флоберовом и руском не избегава ни најмања ситница“. Тај његов дар врсног посматрача живота, ликова и говора старог Ниша дошао је до изражаја касније у нишким приповеткама, које су га и прославиле као истакнутог писца српског реализма, врсног хумористу и сатиричара.

У Пиротској гимназији 1881 – 1883.

Министар просвете Стојан Новаковић је Сремца, после две и по године проведене у Нишу, преместио за наставника новоосноване пиротске гимназије (1879/80), својим решењем од 1. августа 1881. године. Сремац је за премештај сазнао у Београду, где је био на распусту, а већ септембра исте, 1881, предавао је српску граматику, српску историју и географију. У гимназији је највероватније био књижничар школске библиотеке. Разлог наглог Сремчевог премештаја у Пирот биограф М. Павловић налази у његовим краћим политичко-сатиричним полемичким написима објављиваним у нишком листу „Стара Србија“, органу Либералне странке у Нишу.

У Пироту је станао у кући Петра Дујче, преко пута дома истакнутог националног радника Аранђела Станојевића Трнског. О Сремчевим данима Фотије А. Станојевић, син Аранђелов, у својим мемоарима казује: „...Сем поменутих лица, у томе дому су живели и мој стриц Раша Милошевић и Панта Милановић, предавач пиротске гимназије, а Стеван Сремац, када није био на предавањима у гимназији, он је све своје време проводио у нашем дому у друштву Рашином и Пантином и у посведневном разговору с мојим оцем Аранђелом“.⁶ И поред тога што је проводио време углавном у читању, у Пироту је, по мишљењу многих његових савременика, почео да пише историјске приче из циклуса *Из књига староставних*, и то причу *Растко*, са пишчевим датовањем на рукопису: Пирот, 11. јануар 1882.

6 В. : Фотије А. Станојевић, *Пирот и пиротске прилике*, Пирот, 1996.

Друго службовање у Нишу

По савету блиских пријатеља, молбом је од министра С. Новаковића затражио премештај из пиротске гимназије, наводећи као разлог да не може у Пироту да спрема професорски испит, а и због тешког положаја наставника, пре свега материјалног, у новоослобођеним крајевима. Августа 1883. добио је премештај и враћа се поново у нишку гимназију, где је предавао српску историју, српски језик и литерарне облике.

Приликом другог службовања у Нишу, Сремац се креће у кругу својих колега и најближих пријатеља. Пријатељује са Милорадом Павловићем (књижевник), Живаном Живановићем (књижевник и историчар), Стеваном Никшићем Лалом (сликар и професор), Божидаром Кнежевићем (професор и филозоф), Владом Стојановићем Алдупом (председник нишке општине) и истакнутим Нишлијом и народним прваком, Николом Колетом Рашићем. Са њима проводи веселе и безбрижне дане у познатим нишким кафанама („Маргер“, „Босна“, „Еснаф“, „Касина“, „Балкан“, „Булевар код Рапоње“...); често прави излете у околини Ниша, иде у питоми Габровац, у винограде на Горици и Винуку, „на тефериче свог ужег друштва где су се расхлађивали, док им се за мезе пекло јагње на ражњу и са ‘лозинкама,’ а пиће хладило закопано у песак“. У старом Нишу, који се тих деведесетих година 19. века почео убрзано, по европским мерилима, мењати, Сремац је своју књижевну грађу и прототипове својих будућих јунака узимао из живота у којем је за њега све било дато и у томе је била снага његовог реализма. Социјални амбијент, карактери, менталитет југа, рецидиви источњачког живота и етикеције, обични људи са њиховим судбинама, били су његово књижевно извориште. Поред тога, српске вароши су биле неисцрпна „жива“ грађа Сремчевих дела, за разлику од већине српских реалиста који су се бавили идилом села (Ј. Веселиновић, Ј. Игњатовић, С. Ранковић, Л. К. Лазаревић...). Та Сремчева затворена патријархална заједница почивала је на узајамној солидарности и сви су се слагали, како каже јунак *Ивкове славе* Калча, „како леб и сол“. Испод ове привидне хармоније, пред очима писца одвијао се процес нестајања обичаја патријархалног живота и културног обрасца, упоредо са развијањем привредног и политичког живота у Нишу, као другом престоном граду Краљевине Србије.

Сремац је активан у партијском животу Ниша, ослонац је месне Либералне странке, пише полемичко-сатиричне чланке у „Старој Србији“ против напредњака и радикала. Био

Сев. Сремац

Никола Коле Рашић (1838–1898)

Микал Николић Калча, кат. бр. 31

је председник бирачког одбора испред либерала 1889. у селима лесковачког и врањског округа. Постао је члан слободнозидарске ложе „Побратим“ у Београду 1891. године, чији је први старешина био Ђорђе Вајферт. За мајстора слободнозидарске ложе унапређен је 1892. године, када му је одобрен отпуст ради оснивања ложе „Немања“ у Нишу.

Поред рада у гимназији, хонорарно је предавао општу историју у Учитељској школи у Нишу (1884) и био стално ангажован као испитивач или председник комисије за полагање завршних испита (матуре). У културном животу Ниша Сремац је ангажован у скоро свим значајнијим активностима: прослава 300-годишњице рођења Ивана Гундулића; 1890. је помогао у прикупљању прилога за подизање споменика Стевану Синђелићу; оснивач

је гимназијске Литерарне дружине „Његош“, 1888. године. Имао је знатног учешћа у оснивању две значајне културне институције: Нишке позоришне дружине „Синђелић“ 1887. (претече данашњег Народног позоришта) и Градске читаонице 1879. (данашња Народна библиотека „Стеван Сремац“). У оснивању позоришта „Синђелић“, поред Сремца, учествовали су Милорад Петровић, Ђока Протић, Спира Калик и Стеван Никшић Лала. При Управи позоришта, 1891. изабран је за члана Књижевног одсека.

Друго службовање у Нишу протекло је у знаку спремања професорског испита, са којим је Сремац одуговлачио скоро десет година. На сугестију блиских пријатеља и ујака Јована Ђорђевића, пријавио је испит и са одличним успехом га положио јануара 1890. године. Указом Краљевских намесника, 12. фебруара 1890, постављен је за професора нишке гимназије. У Нишу је провео још две године. Када је за министра дошао либерал Јован Бошковић, лични и политички пријатељ Јована Ђорђевића, уз његову помоћ а по Сремчевој молби, августа 1892. године постављен је за професора Треће београдске гимназије. После тринаестогодишњег живота у провинцији, Сремац је коначно отишао из Ниша.⁷

*Ст. Станојевић, М. Гавриловић, П. Поповић, Сл. Јовановић и
Ст. Сремац, стоје, Сокобања (око 1903)*

*Стеван Сремац са пријатељима
у Мостару 1902, кат. бр. 34*

⁷ У „Старој Србији“, листу Либералне странке, изашла је краћа нота: „...Наша гимназија губи у Сремцу ваљаног и савесног наставника, а Либерална странка у Нишу једног свог врсног члана...“

Стев. Сремац

Стеван Сремац са пријатељима у Топчидеру, Београд, 1900, кат. бр. 33

Скерлић о Сремчевом одласку из Ниша пише: „И када је у Нишу увелико почело нестајати и ниских кућа и кривих улица, и фесова и силава, када је ‘плех музика’ стала потискивати дахире и зурле а мађарске и немачке кафе шантанске певачице чочека и ченгије, и још кад су се међу самим ‘еснаф човецима’ стали јављати радикалци, Сремац је дубоко уздахнуо као Ибиш ага махнуо руком ‘кismet’ и оставио Ниш и да се више никад у њ не врати“. Сремчеве ране историјске приче објављене су у нишком листу „Стара Србија“, а политичко-сатирични текстови углавном су потписивани псеудонимом. Тек по преласку у Београд, 1892. године Сремац ступа на српску књижевну позорницу и објављује већину својих дела у књижевним часописима и листовима, и касније као посебна издања; *Божјића печеница* (1893), *Ивкова слава* (1895), *Лимунација у селу* (1896), *Поп Ђира и Поп Спира* (1898), *Ибиш-ага* (1898), *Вукадин* (1903), *Зона Замфирова* (1903), *Кир Герас* (1903), *Човекова трагедија или Бал у Елимиру* (1907)...

Две Сремчеве приповетке су драматизоване. *Ивкову славу* је први пут драматизовао за позоришно извођење 1897. Веља Миљковић, београдски глумац и позоришни писац.

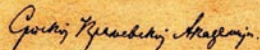
Премијера по његовој драматизацији била је 1898. и доживела је успех. По Сремчевом мишљењу, Миљковићева драматизација није била добра, па је он заједно са Драгомиром Брзаком урадио другу, али је она на сцени доживела неуспех. *Зона Замфирова* је такође доживела две драматизације, прву је сачинио Сима Бунџић, глумац, а другу, која се изводи и данас, драмски писац Милан Ђоковић, 1952. године.

Сви Сремчеви биографи, савременици и књижевни критичари слажу се да су га нишке приповетке увеле у српски реализам као врсног посматрача живота, мајстора језика и дијалога Гогољеве књижевне школе. У његовим делима и личностима портретисана је свакидашњица српске вароши, као и живот обичног света, комичан, пун хумора, али и горких судбина. У том Сремчевом документарном и социјалном оквиру прелама се друга половина 19. века, по много чему одлучујућа за државну, политичку и културну конституцију Србије и њен грађански развој.

Наставници гимназије Вук Ст. Караџић у Београду (Ст. Сремац седи други с десна), 1900.

Сремча

工

2. За Академию финансов:

- π

г. За Академию, Мусковскую школу.

- [illegible]

5. Т. П. Казанский, доктор, профессор, Удмуртский и
русский языков, Пермь;
6. Т. П. Казанский, доктор, профессор, русский язык и
русский язык, Пермь;
7. Т. П. Казанский, доктор, профессор, Удмуртский и
русский язык, Пермь;
8. Т. П. Казанский, доктор, профессор, Удмуртский и
русский язык, Пермь;
9. Т. П. Казанский, доктор, профессор, Удмуртский и
русский язык, Пермь;
10. Т. П. Казанский, доктор, профессор, Удмуртский и
русский язык, Пермь;

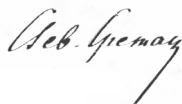
[illegible]

Успешност се види у савладавању радова и извођењу дела
из тихе пре ствари, које се је не може, и које
се одређује на основу тих ствари, које се
12. јануара 1906
у Београду
Председник др.

Tephrosia virginica:
Chloranth
Clobarcan
Cujin Harkat
~~Cajun Harkat~~
Lt. Keyway
Mittell
Carban Koppasant
P. Maudslayi

Избор Стевана Сремца за академика Српске краљевске академије

За правог (редовног) члана Српске краљевске академије (СКА) Стеван Сремац је предлаган 1900, 1901, 1902, 1903, 1904, 1905. године, али није изабран, да би тек почетком 1906. већином гласова академика био изабран за редовног члана. Први пут 1900. је Сремца предложио за избор у СКА (за Академију уметности), за „члана кореспондента“ (дописног члана), академик и његов професор са Велике школе, историчар Пантелија (Панта) Срећковић (1834 – 1903), упутивши образложени предлог 24. 1. 1900. председнику Академије Сими М. Лозанићу. У образложењу је наведено да се предлаже „Стеван Сремац, професор и писац Лимунације на селу, Ивкове славе итд“. Поред Сремца, за дописног члана предложио је и књижевника С. Матавуља: „г. Матавуља, чије приповетке сви знамо (за Академију уметности)“. Ни један ни други нису добили потребну већину гласова и нису изабрани. Следеће године, 24. 1. 1901, П. Срећковић је опет предложио Сремца, али сада за правог члана СКА: „Ми немамо драматског комада, који би са светлим образом смели приказивати на бини свету и странцима сем ‘Ивкове славе’ г. Ст. Сремца. Он је написао још више дела као: Поп Ћиру и поп Спиру, Практиканта Вукадина, Лимунацију на селу итд. С тога се усуђујем предложити га за правог члана Академије вештина“. Предлогу се те исте године 26. јануара придружио својим мишљењем и академик Јован Туроман (1840 – 1915) филолог: „Част ми је предложити за правог члана Академије уметности Стевана Сремца, одличнога писца хумористичких приповедака“. На годишњем скупу Академије 5. 2. 1901. Сремац није добио потребну већину гласова. Туроман је 1902. сам предложио Сремца као „писца најбољих приповедака у нас“, потом и 1903. предлагао га је за избор за правог члана СКА „као писца наших најбољих хумористичких приповедака као што су: Ивкова слава, Поп Ћира и поп Спира, Каријера практиканта Вукадина итд“. Књижевник Симо Матавуљ 1904. изабран је за правог члана СКА, а Сремац, кога је те године опет предложио Ј. Туроман за дописног члана, није изабран! За правог члана Сремца су и следеће 1905. предложила два академика: поново Ј. Туроман и Стојан Бошковић (1833 – 1908), историчар, који је поднео писмено образложење за избор „Стевана Сремца, професора, чувеног писца приповедака и драма из народног живота у југоисточним новоослобођеним српским крајевима“. Поред предлога за Сремца, исте године од групе академика (М. Ђ. Милићевића, Ј. Цвијића, Љ.

Јовановића), предложен је за дописног члана и књижевник Јанко Веселиновић. На главном годишњем скупу Академије 4. 2. 1905. Сремац и Ј. Веселиновић нису изабрани.

По предлогу групе академика (С. М. Лозанић, Љ. Ковачевић, Стојан Новаковић, Ј. Ђ. Авакумовић, Ј. Туроман, М. Петровић, Стеван Тодоровић и С. Матавуљ), Стеван Сремац је кандидован за избор за право члана Академије. По записнику са седнице Главног годишњег скупа, који је водио председник СКА Стојан Новаковић, 3. фебруара 1906, присуствовала су тринаесторица академика, а писмене гласове послала су деветорица. Пре преласка на гласање за избор пет правих и десет дописних чланова, прочитани су образложени предлози за сваког кандидата посебно. Прво се приступило тајном гласању листићима. По свршеном гласању, како се наводи у Записнику скупа, резултати гласања били су следећи: од укупно двадест и два кандидата, за праве (редовне) чланове Српске краљевске академије изабрани су: др Александар Белић са двадест гласова, за Академију философских наука, Стеван Сремац, професор гимназије, са деветнаест гласова, за Академију уметности, Јован Н. Томић, историчар, са седамнаест гласова, и Ђорђе С. Павловић, правник, са шеснаест гласова, обојица за Академију друштвених наука. За дописне чланове изабрано је укупно шест чланова, међу којима за Академију уметности Стеван Мокрањец, виши учитељ музике.

Према казивању савременика, Сремац је био обрадован избором за академика: „Па то је старост“, узвикнуо је! По правилима Академије, за проглашење академика, изабрани члан обавезан је да одржи беседу на свечаном скупу. На питање пријатеља о избору теме за приступну беседу, Сремац је рекао: „Нешто из нишког живота или из мојега краја“, па је додао да ће то бити о „Цару Јовану Црном“⁸

8 О избору Стевана Сремца за академика Српске краљевске академије видети: Годишњак СКА: бр. XIII, 1889, 149; XIV, 1900, 248, 249; XVIII, 1904, 155-156; XIX, 1905, 117-119; XX, 1906, 142; Зарија Р. Поповић, „Сремчева академска беседа“, Венац, XIII, 1932 / 33, 9-10, 742.

У Београду је све до своје смрти (1906) био гимназијски професор. Био је и члан Управног одбора Народног позоришта – Књижевни одсек (1901). Друговао је у „Дарданелима“ са позоришном и књижевном боемијом, Јанком Веселиновићем, Божидаром Кнежевићем, Стојаном Рибарцем, Скерлићем, Милорадом Павловићем и другима. Ујак Јован Ђорђевић је преминуо 1900. године. Сремац се осећао усамљеним, нестало је његове живости и хумора. Својим пријатељима је говорио: „Не прија ми више друштво: личим на одоцнела ждрала чије је јато одавно одлетело а он стоји сам и куња. Сви моји врсници које помрли, које се поженили, а ја, као стари свечани џамадан, предајем се с колена на колена у наслеђе...“

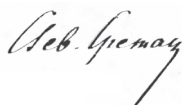
За живота је одликован Орденом Таковског крста IV реда, 1896, Орденом Св. Саве IV реда, 1900, и Орденом Св. Саве III реда, 1904.

Није стигао да одржи приступну беседу о српском краљу Јовану.⁹ Преминуо је у педесет првој години живота, предвече 12. (24) августа 1906. у Сокобањи.¹⁰ Последње речи су му биле: „Сада је све лепо...“ Његова смрт је била огроман национални губитак – тако је Србија оног времена доживела његов одлазак са животне сцене.¹¹

9 Стојан Новаковић, председни СКА, на свечаном скупу 22. фебруара 1907, поводом Сремчеве смрти рекао је: „Ненадокнадив је губитак нанесен Академији и српској књижевности смрћу тек изабраног правог члана покојнога Стевана Сремца. Одличан родољуб, изврстан професор, покојни Ст. Сремац је свој дивни таленат обратио на цртање варошких типова и средњег варошког сталежа у народу нашем, који до њега није имао тако даровитог и тако јаког фотографа. Његове су фотографије вечно нове, живе и оригиналне. Не да се прежалити штета што су тако рано претргнуте“.

10 Поводом Сремчеве смрти у листу „Политика“ од 14. августа 1906. писало је: „Од имања пок. Сремац не оставља ништа. Живео је увек скромно, дајући обилато на сваку добротворну сврху. Нарочито је помагао ђаке сиротане из неослобођених српских крајева. Када Божић дође, они су сви долазили к њему, знајући да ће од њега добити и новаца и одела и искрену пријатељску реч. Никада у свом животу Сремац није имао два капута: све што сам не носи поклањао је другима“.

11 Михаило И. Пупин (1854–1935) у једном писму из 1931. о Сремцу пише: „Ваш покојни стриц, Стеван Сремац, био је од вајкада мој најољубљенији српски приповедач (...) Радујем се што од Вас чујем да се у Сенти подиже парк око споменика вашег покојног стрица. Надам се да ће Сента сваке године све више и више улепшавати тај парк, јер у њему је споменик најславнијег сина Сенте. Благо месту које може да се поноси са успоменог тако славног сина...“ (Извод из писма М. Пупина Десанки Сремац, 3. октобар 1931, Норфолк, Конетикат.)

Детаљ радне собе
(реконструкција НМН)

КАТАЛОГ

Радна соба
(реконструкција НМН)

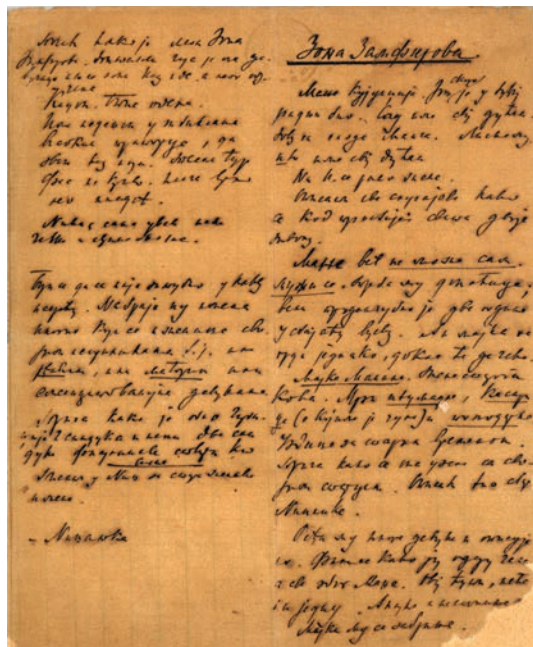
ОРИГИНАЛНИ РУКОПИСИ СТЕВАНА СРЕМЦА

1. Рукопис романа Зона Замфирова

Две стране рукописа, папир, црним мастилом,
ћирилицом, Београд, 1903.

21 x 16,8

НМН, ЗСС, инв. бр. 28

2. Бележник

Бележница, 262. стране, цепни нотес Стевана
Сремца, из 1895. На унутрашњој страни
корица написано: „Бележник С. Сремца“.

(У Бележнику нотиран мотив за Зону Замфирову,
Поп Ђиру и поп Спиру и Ибиш-агу)

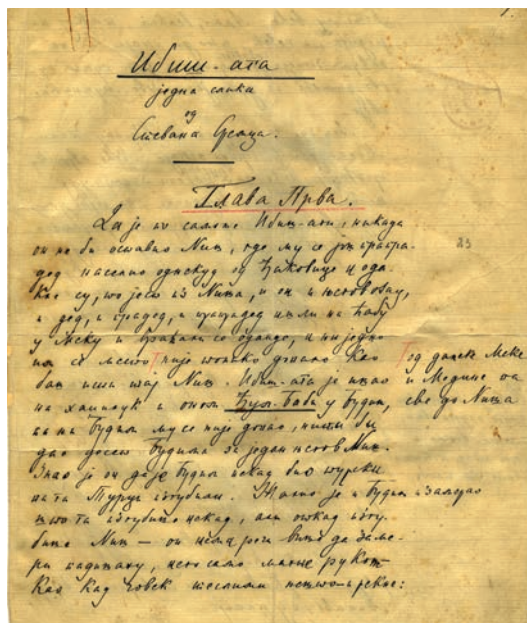
11 x 6,5

НМН, ЗСС, инв. бр. 31

3. Рукопис приповетке Ибиш-ага

Насловна страна рукописа, папир,
црним мастилом, ћирилицом, Београд, 1897(?)
26,3 x 21

НМН, ЗСС, инв. бр. 23

4. За'но наше негда што бијаше

Поднаслов: Сличица од Стевана Сремца

Насловна страна рукописа, папир, мастилом,
ћирилицом, Београд, 1904.

28,3 x 23,2

НМН, ЗСС, инв. бр. 24

5. Нова година

Страница рукописа, папир, мастилом,
ћирилицом, Београд, 21.12.1904.

21,5 x 7,5

НМН, ЗСС, инв. бр. 29

Стеван Сремца

6. Дим у дим

Насловна страна рукописа, папир, мастилом
ћирилицом, Београд, 1904.

21 x 17

НМН, ЗСС, инв. бр. 30

7. Разбијена лула

Насловна страна рукописа, папир,
мастилом, ћирилицом, Београд, /поч. 20 в./
27 x 21

НМН, ЗСС, инв. бр. 33

8. Политички мученик

Насловна страна рукописа, папир,
мастилом, ћирилицом, Београд, 1901.
22,5 x 18

НМН, ЗСС, инв. бр. 37

9. Пребринута брига

Насловна страна рукописа, папир,
мастилом, ћирилицом, Београд, 1905.
20,5 x 16,5

НМН, ЗСС, инв. бр. 38

10. У трамвају

Насловна страна рукописа, папир,
мастилом, ћирилицом, Београд, /поч. 20 в./
29,5 x 21,5

НМН, ЗСС, инв. бр. 39

11. Идеал

Насловна страна рукописа, папир,
мастилом, ћирилицом, Београд, 1904.
21,3 x 17

НМН, ЗСС, инв. бр. 40

12. Човек за друштво

Насловна страна рукописа, папир,
мастилом, ћирилицом, Београд, 1904.
27,5 x 21,5

НМН, ЗСС, инв. бр. 41

13. Јунак дана или његов дан

Насловна страна рукописа, папир,
мастилом, ћирилицом, Београд,
27,5 x 21,5

НМН, ЗСС, инв. бр. 42

14. Либаде

Насловна страна рукописа, папир,
мастилом, ћирилицом, Београд,
21,5 x 17

НМН, ЗСС, инв. бр. 43

15. Кир-Герас

Насловна страна рукописа, папир.
мастилом, ћирилицом, Београд,
27,5 x 21,5

НМН, ЗСС, инв. бр. 44

16. Велики жупан Часлав

Насловна страна рукописа, папир,
мастилом, ћирилицом, Београд, 1903–1908.
(из циклуса историјске прозе: *Из књига
староставних*)

23 x 18

НМН, ЗСС, инв. бр. 45

17. Незнани Обилићи

Насловна страна рукописа, папир,
мастилом, ћирилицом, Београд, 1894.
33 x 21

НМН, ЗСС, инв. бр. 46

18. Српски народ у средњем веку

Страница рукописа, папир,
мастилом, ћирилицом, Београд,
30,4 x 20,8

НМН. ЗСС. инв. бр. 51

19. Очигледна настава у средњој школи

Насловна страна рукописа, папир,
мастилом, ћирилицом, Београд,
22 x 18,5
НМН, ЗСС, инв. бр. 53

**20. Белешка поводом стогодишњице
Првог српског устанка**

Страница концепта рукописа, папир,
мастилом, ћирилицом, Београд, 1904.
21,5 x 17,2
НМН, ЗСС, инв. бр. 54

21. Белешке за предавање из историје

Страница рукописа, папир,
мастилом, ћирилицом, Београд, 1904.
17 x 8,5
НМН, ЗСС, инв. бр. 58.

*У збирци Стеван Сремац налазе се тридесет
три оригинална рукописа*

**ОРИГИНАЛНИ РУКОПИСИ
ЈОВАНА ЂОРЂЕВИЋА**

22. Попис радова Јована Ђорђевића

Страница Сремчевог пописа радова;
папир, мастилом, ћирилицом,
Београд, 1900.
14 x 12
НМН, ЗСС, инв. бр. 64

**23. Необични доживљаји мога оца и ујака
у рату српско-мађарском 1848/49**

Насловна страна рукописа, папир,
мастилом, ћирилицом, Нови Сад, /19. в./
(Сремчева назнака : Јован Ђорђевић, писац химне)
25 x 20
НМН, ЗСС, инв. бр. 65

24. Кнез Паво

Насловна страна рукописа, папир,
мастилом, ћирилицом, Пешта, 1847.
22 x 16,5
НМН, ЗСС, инв. бр. 67

25. Видовдан године 1839. и 1848.

Страница рукописа, песма; папир,
мастилом, ћирилицом, Сента, 1848.
22,5 x 17
НМН, ЗСС, инв. бр. 70

26. Роду

Страница рукописа, песма; папир,
мастилом, ћирилицом, Сента, 1848.
22,5 x 17
НМН, ЗСС, инв. бр. 71

27. У споменицу Г. М. Б.

Страница рукописа, песма; папир,
мастилом, ћирилицом, Нови Сад, 1848.
22,5 x 17
НМН, ЗСС, инв. бр. 73

28. Писмо родитељима

Страница рукописа, писмо; папир,
мастилом, ћирилицом, Сомбор, 1851.
23,5 x 19
НМН, ЗСС, инв. бр. 80

**ФОТОГРАФИЈЕ, ДОПИСНИЦЕ,
АРХИВАЛИЈЕ**

29. Наставници Нишке гимназије (1889–1890)

Фотографија смеђе тонирана, Ниш, 1890.
Атеље дворског фотографа Петра Аранђеловића.
Вињете, Стеван Никшић Лала.
(Стеван Сремац, при врху, лево)
42 x 33,5
НМН, ЗСС, инв. бр. 96

Стев. Сремац

30. Портрет Аврама и Стевана Сремца у медаљону

Дописна карта, плаво тонирани медаљони.
Послата књижевнику Милораду Павловићу-Крпи, Београд, 21. март 1941.
(У медаљону први с лева Аврам Сремац, отац Стеванов, десно Стеван Сремац)
9 x 15
НМН, ЗСС, инв. бр. 95

31. Портрет Нишлије Микала Николића Калче

Фотографија смеђе тонирана, каширана на картону, аутор непознат, крај 19. века.
(Нишлија Микал Николић, кујунџија. Сремчев прототип Калче у Ивковој глави)
15 x 11
НМН, ЗСС, инв. бр. 85

32. Портрет Нишлијке Лене

Репродукована црно-бела фотографија, аутор непознат, прва половина 20. века
(Лена је Сремицу послужила као прототип Сике у Ивковој глави)
21 x 16
НМН, ЗСС, инв. бр. 86

33. Стеван Сремац са пријатељима у Топчидеру

Фотографија, аутор непознат, Београд, 1900.
(Ст. Сремац стоји, трећи с десна с пријатељима, Милорадом Павловићем, Ристом и Пером Одавићем)
8 x 11
НМН, ЗСС, инв. бр. 21/1

34. Стеван Сремац са пријатељима у Мостару

Фотографија, аутор непознат, Мостар, 1902.
(Ст. Сремац, стоји са штапом, други с десна, у друштву са Антуном Фабрисом и Алексом Шантићем)
7,3 x 5,8
НМН, ЗСС, инв. бр. 21/2

35. Портрет Стевана Сремца

Фотографија колорисана, аутор непознат, Београд, /око 1895/.
23 x 17
НМН, ЗСС, инв. бр. 27

36. Портрет Стевана Сремца

Фотографија у раму, аутор непознат, Београд, /око 1902/
48 x 33
НМН, ЗСС, инв. бр. 82

37. Стеван Сремац са пријатељима у Сокобањи

Фотографија, аутор непознат, Сокобања, излетиште Лептерија, 1904.
(Ст. Сремац први с лева, Ј. Скерлић, М. Гавриловић, Павле Поповић...)
8 x 13
НМН, ЗСС, инв. бр. 100

38. Погреб Стевана Сремца у Београду
Фотографија у раму, аутор непознат, Београд, 1906.
(*Погребна поворка испред Народног позоришта*)
12 x 17
НМН, ЗСС, инв. бр. 90

39. Поздрав из Србије – Калча у лову
Дописна карта са цртежом Стевана Никшића
Лале, око 1901. Упутио Јован Сремац Јоци
Вујићу, велепоседнику у Сенти. Ниш, 7.
авг(уст) 1911.
(„Драги Јоцо, из Калчине постојбине шаљем
ти поздрав. Твој, Ј. Сремац“)
9 x 14
НМН, ЗСС, инв. бр. 97

40. Калча у лову – Повратак из лова
Дописна карта са цртежом Стевана Никшића
Лале, око 1901. Упућена из Ниша, 5.6.1901.
9 x 14
НМН, ЗСС, инв. бр. 98

41. Поздрав из постојбине Сремчевог Калче
Дописна карта са цртежом Стевана Никшића
Лале, око 1901. Упутио Алекса Митић, Одбору
за прославу 45-те год. смрти Сремчеве, Ниш.
Београд, 10.8.1951.
9 x 14
НМН, ЗСС, инв. бр. 99

42. Позоришни плакат за Ивкову славу
Колорисани плакат за позоришну представу:
С. Сремац – *Ивкова слава* и Б. Нушић –
Обичан човек, у извођењу нишког позоришта
„Синђелић“.
(Представа одржана 21. октобра 1903.
на сцени Краљевског српског Народног
позоришта у Београду.)
41 x 54,5
НМН, ЗСС, инв. бр. 93

43. Позоришни плакат за Зону Замфирову
Плакат Нишког градског Повлашћеног
позоришта за представу *Зона Замфирова*, код
Руског цара, Ниш, 4. фебруар 1926.
47 x 30,5
АФЗ, ред. бр. 1

44. Цртеж за еп Бал у Елимиру
Цртеж Стевана Сремца за шаљиви еп *Бал у
Елимиру*, папир, црно мастило, Ниш, 1890.
13,8 x 21,8
НМН, ЗСС, инв. бр. 57

45. Псалми Давидови
Цепна књига, црне орнаментисане корице.
Превод Ђуре Даничића, Београд, 1892.
(На последњој страни Сремчев рукопис, извод
из Псалма 137.)
12 x 7,5
НМН, ЗСС, инв. бр. 32

46. Часопис Бранково коло
Бранково коло бр.24-25:
Сремски Карловци, 1903.
(Сремчева редактура на тексту приче Кир-
Герас)
31 x 23
НМН, ЗСС, инв. бр. 41

Стеван Сремац

47. Школска географска карта

West – Russland / Западна Русија/
Литографија, колорисано, на немачком.
Беч, /око 1850/
27,5 x 39,5
НМН, ЗСС, инв. бр. 8/31

УМЕТНИЧКЕ СЛИКЕ И ЛИТОГРАФИЈЕ

48. Кирил Кутлик

Сан Краљевића Марка /око 1894/,
уље на платну, сиг. д. д. К. Б. Кутлик.
50 x 40.
НМН, ЗСС, инв. бр. 16

49. Непознати аутор

/Библијски приказ/, крај 19. в.
уље на платну,
37 x 45
НМН, ЗСС, инв. бр. 17

50. Непознати аутор

/Медуза/, крај 19. в.
литографија,
9 x 30
НМН, ЗСС, инв. бр. 18

51. Непознати аутор

/Млада сељанка у пољу/, крај 19. в.
литографија,
25 x 22
НМН, ЗСС, инв. бр. 19

ЛИЧНИ ПРЕДМЕТИ

52. Држач за белешке

Метални рам на преклоп са мермерним
плочама, 19. век.
10,5 x 7
НМН, ЗСС, инв. бр. 81

53. Бројанице

Део бројанице од 36 дрвених црвених перли.
Ручна израда, 19. век.
(Поклон Ст. Сремицу, Ниш, 1879)
НМН, ЗСС, инв. бр. 83

54. Кутија за дуван – дувањара

Никлована метална кутија са поклопцем.
Фабричка израда, крај 19. века.
8,5 x 13,5 x 5,5
НМН, ЗСС, инв. бр. 9

55. Мастионица

Метал, посребрено, ливено, два места за дивит.
Обод орнаментисан. Занатска израда, 19. век.
16 x 33,5 x 9
НМН, ЗСС, инв. бр. 10

56. Пепељара

Округлог облика са три уреза, бакелит,
фабричка израда, 19. век.

Р-13,5

НМН, ЗСС, инв. бр. 11

57. Притискивач за хартију

Постоље са орлом раширених крила.

Метал, ливено, занатска израда, 19. век.

6 x 14 x 0,8

НМН, ЗСС, инв. бр. 12

58. Послужавник

Послужавник за кафу са мотивом Сарајева.

Бакар, кујунџијски рад,

Сарајево, 1902, *(Радионица браће Ђулизаревић)*.

Р – 26

НМН, ЗСС, инв. бр. 25

59. Ибрик

Мали ибрик за кување кафе.

Бакар, кујунџијски рад,

Сарајево, 1902, *(Радионица браће Ђулизаревић)*.

вис. 15

НМН, ЗСС, инв. бр. 25/1

60. Постоље за филџан

Бакарно постоље за филџан, кујунџијски рад,
Сарајево, 1902, *(Радионица браће Ђулизаревић)*.

вис. 4,5, Р – 6

НМН, ЗСС, инв. бр. 25/2 – 5

61. Кутија за шећер – шећерлук

Бакар, кујунџијски рад.

Сарајево, 1902, *(Радионица браће Ђулизаревић)*.

вис. 11

НМН, ЗСС, инв. бр. 25/6

62. Шољице – филџани

Шољице за кафу, порцелан, ливено.

Сарајево, 1902.

вис. 4, Р – 7

НМН, ЗСС, инв. бр. 25/7–8

63. Лампа на гас

Петролејска лампа, комбинација метал-
стакло. Фабричка израда, крај 19. века.

вис. 40

НМН, ЗСС, инв. бр. 15

64. Биста Бранка Радичевића

Аутор непознат, гипс, ливено /1900/

вис. 33

НМН, ЗСС, инв. бр. 92

65. Штап

Бамбусова трска, поч. 20. в.

дуж. 93

НМН, ЗСС, инв. бр. 26

66. Украсна чаша

Чешко стакло, ливено, брушено,

сликана орнаментика, крај 19. в.

вис. 12

НМН, ЗСС, инв. бр. 14

КОМАДНИ НАМЕШТАЈ РАДНЕ СОБЕ СТ. СРЕМЦА

67. Столица за одмор

Кувана буковина, политирана, крај 19. в.
вис. 103
НМН, ЗСС, инв. бр. 3

68. Салонски сточић

Мермерна осмоугаона плоча у дрвеном
лежишту, ногаре токарене, крај 19 в.
вис. 80
НМН, ЗСС, инв. бр. 5

69. Полица – етажер

Дрво, политирано, ногаре токарене, крај 19. в.
вис. 85
НМН, ЗСС, инв. бр. 6

70. Писаћи сто

Писаћи сто из радне собе Стевана Сремца.
Правоугаоног облика са полицом, чамово
дрво, браон политирано. Занатска израда, крај
19. века.
66 x 110 x 80
НМН, ЗСС, инв. бр. 1

71. Столица

Столица из радне собе Стевана Сремца.
Кувана буковина, браон политирана, седиште
пресвучено кожом. Занатска израда, крај 19. века.
вис. 100
НМН, ЗСС, инв. бр. 4

72. Нож за сечење хартије

Слонова кост, крај 19. в.
дуж. 15
НМН, ЗСС, инв. бр. 101

73. Библија из библиотеке Ст. Сремца

Издање на руском црквенословенском језику.
Корице од дрвета обложене кожом,
са две металне копче. Москва, 1762.
40 см.
НМН, ЗСС(6), инв. бр. 405.

74. Штап Ибиш-аге

Штап од трешњевог дрвета, резбарен.
Орнаментисан вегетабилним мотивом.
Дрво, сребро, кујунџијски рад, Турска, 19. век.
(Штап је припадао Ибиш-аги, главном
јунаку истоимене Сремчеве приповетке)
дуж. 90
НМН, инв. бр. Е-94

ПРЕДМЕТИ ИЗ ДРУГИХ ЗБИРКИ И ФОНДОВА

75. Пиротски ћилим Сицаде

Основа и потка вуна. Рађен техником клечања,
Пирот, почетак 20. века.
102 x 160
НМН, Е - 1747

76. Орден Св. Саве III реда

Додељен С. Сремцу 1904.
Фонд СКЦ „Стеван Сремац”, Сента

77. Орден Св. Саве IV реда

Додељен С. Сремцу 1900.
Фонд СКЦ „Стеван Сремац”, Сента

78. Орден Таковског крста IV реда

Додељен С. Сремцу 1896.
Фонд СКЦ „Стеван Сремац”, Сента

1826. Рођен је 13/25. новембра у Сенти Јован Ђорђевић, књижевник, ујак Стевана Сремца.

1855. 11/23. новембра рођен је Стеван Сремац, у Сенти, у Бачкој. Преци Стевана Сремца досељени су из Старе Србије за време Чарнојевићеве сеобе, а након Мађарске револуције 1848. остали су да живе у Сенти. Отац Аврам (1826–1867) био је кројач, а мајка Екатерина – Катица (1834–1858) била је из угледне српске породице трговца Филипа Ђорђевића. Њен брат Јован Ђорђевић (1826–1900) истакнути је српски књижевник и историчар друге половине 19. века, оснивач Српског народног позоришта у Новом Саду (1861) и Народног позоришта у Београду (1868), министар просвете, професор Велике школе у Београду и аутор текста српске химне *Боже Правде*, коју је компоновао Даворин Јенко. Сремац је имао два брата: Јована (1857 – 1933), дворског лимара, и Андрију (1858–1948), кројача у Америци, у Њујорку.

1868. После завршене основне школе у Сенти, са ујаком Јованом Ђорђевићем прелази у Београд, где учи у Првој београдској гимназији.

1874. Уписује студије на Историјско-филолошком одсеку Велике школе у Београду.

1875. Примљен у српско поданство (држављанство), јер је рођењем у Сенти био поданик Аустро-Угарске.

1876–1878. Српско-турски ратови. Учествоје као добровољац у Другом српско-турском рату, 1877/ 78.

1878. По повратку из рата положио је преостале испите и дипломирао на Историјско-филолошком одсеку Велике школе у Београду.

1878. 29 дец. / 11. јануара ослобођен је Ниш од Турака.

1879. Три месеца службује као практикант у Министарству финансија у Београду.

1879. Августа месеца постављен за предавача и заступника директора гимназије-реалке у Лесковцу, али није прихватио постављење.

1879. 25. септембра постављен за предавача Нишке гимназије на предметима: општа и национална историја, српски језик, литерарни облици, географија, немачки језик.

1879. Један је од оснивача и деловођа Градске читаонице, претече данашње Народне библиотеке *Стеван Сремац* у Нишу.

1881. Премештен за предавача Ниже гимназије у Пироту (до 1883).

1883. Поново је постављен за предавача нишке гимназије.

1885. Постављен за хонорарног предавача опште и националне историје у Учитељској школи у Нишу.

1886. Боравио је у Бечу са ујаком Јованом Ђорђевићем.

1887. Један је од оснивача нишке позоришне дружине *Синђелић*, претече данашњег Народног позоришта у Нишу (1891. изабран у Управу позоришта у Књижевном одсеку).

1888. Под псеудонимом „Сенћанин“ у *Босанској вили* у Сарајеву објавио прву приповетку, *Владимир краљ дукљански*.

1889. Објављује сатиричне и историјске прилоге у листу Либералне странке у Нишу *Стара Србија* (приповетка *Ессе тото*, историјска проза *Ђурађ Кастриотић Скендербег*). Сарађује и у листу *Нишки весник*.

Стев. Сремац

1890. Положио професорски испит у Београду и постављен за професора нишке гимназије.

1891. Фебруара месеца примљен је у слободнозидарску ложу „Побратим“ у Београду, чији је старешина био Ђорђе Вајферт, индустријалац.

1892. Унапређен је за мајстора ложе. Учествовао је 1892. у оснивању слободнозидарске ложе „Немања“ у Нишу. (Председник ложе „Немања“ био је Ђока С. Нешић, трговац из Ниша)

1892. После тринаест година службовања у Нишу и Пироту, премештен је у Београд и постављен за професора Треће мушке гимназије.

1893. У либералном гласилу *Новости* у Београду објавио је сатирични роман *Лимунација на селу*.

1894. У београдском листу *Будућност* објавио прву верзију романа *Поп Ђира и поп Спира*.

1895. У часопису *Српски преглед* објавио приповетку *Ивкова слава*.

1896–1897. У часопису *Бранково коло* у Новом Саду објавио сатиричну приповетку *Каријера практиканта Вукадина*.

1897. Урађена је позоришна представа *Ивкова слава* у драматизацији београдског глумца Веље Миљковића. Премијера је изведена 8. јануара 1898. на сцени Народног позоришта у Београду.

1898. У београдском листу *Искра* објављује приповетку из нишког живота *Ибиш-ага*. Премештен је за професора Друге београдске гимназије.

1899–1902. Боравио је у Дубровнику и Мостару, Сарајеву, Требињу и Котору.

1900. 9 / 22. априла преминуо је Сремчев ујак Јован Ђорђевић.

1900. Изабран за члана Књижевно-уметничког одбора Народног позоришта у Београду.

1903. У *Српском књижевном гласнику* у наставцима је објавио роман из нишког живота *Зона Замфирова*. Као посебно издање штампан је 1907.

1900–1905. Предлаган је за правог (редовног) и коресподентног (дописног) члана Српске краљевске академије, али није изабран. П

1905. Премештен је за професора Реалне гимназије у Београду.

1906. Почетком године (3. фебруара) на предлог групе академика изабран је за правог (редовног) члана Српске краљевске академије (у Академију уметности). За време летњег одмора у Сокобањи добија инфекцију крви. Преминуо је у суботу 12 / 24. августа, у педесетпрвој години живота. Сахрањен је у Београду у породичној гробници. За живота, за просветни и национални рад, одликован је Орденом Таковског крста IV реда (1896), Орденом Св. Саве IV реда (1900) и Орденом Св. Саве III реда.

1937. 23. маја откривена спомен-плоча на Сремчевој кући у Сенти.

1939. 24. децембра Драгиша Цветковић, председник југословенске Владе, открио је бисте Стевана Сремца и Добрице Милутиновића, глумца, у холу Народног позоришта у Нишу.

1950. Откривен споменик Ст. Сремцу у Сенти.

1951/52. Већи део пишчеве заоставштине откупио је Народни музеј у Нишу.

1955. Откривен је споменик Ст. Сремцу (допојасна биста) испред Народног позоришта у Нишу.

2014. Меморијална збирка *Стеван Сремац*, у фонду Народног музеја Ниш, проглашена је за културно добро од великог значаја.

СЕЛЕКТИВНА БИБЛИОГРАФИЈА

ПРВА ИЗДАЊА

1893.

1. БОЖИЋНА ПЕЧЕНИЦА / од Стевана Сремца.
У: Гласник за забаву и науку. - Год. 1, бр. 1, 3 (1893), стр. 30-33; 53-60.

1894.

2. ПОП ЋИРА И ПОП СПИРА / Стеван Сремац
У: Будућност. - Год. 2, бр. 41-94 (1894).

1895.

3. ИВКОВА СЛАВА : приповетка / од Стевана Сремца
У: Српски преглед. - Год. 1, бр. 4-10 (1895), стр. 101-108; 133-139; 165-172; 197-204; 227-237; 259-266; 289-296.

1896.

4. „ЛИМУНАЦИЈА“ У СЕЛУ: приповетка / од Стевана Сремца. - Београд: Будућност, 1896. -244 стр.

1896–1897.

5. КАРИЈЕРА ПРАКТИКАНТА ВУКАДИНА / Стеван Сремац
У: Бранково коло. - Год. 2, бр. 7-16, 19-20, 31-35, 44-45, 49-51 (1896), стр. 194-200; 226-231; 268-264; 297-301; 323-329; 320-366; 387-393; 418-429; 459-463; 481-488, 578-586; 609-615, 962-969; 994-1001; 1025-1030; 1058-1065; 1089-1094, 1379-1383; 1409-1418, 1540-1549; 1575-1583; 1620-1631. -Год. 3, бр. 5-6 (1897), стр. 132-139; 161-171.

1898.

6. ИБИШ-АГА : једна слика / од Стевана Сремца
У: Искра. - Год. 1, бр. 1 (1898), стр. 8-11

1900.

7. ДВЕ ПРИПОВЕТКЕ / Стеван Сремац. - У Мостару: Пахер и Кисић, 1900. - 83 стр.

1902.

8. КАПЕТАН МАРЈАН: једна слика / од Стевана Сремца
У: Летопис Матице српске. - Књ. 213-214, св. 3-4 (1902), стр. 39-54; 31-51.

Стев. Сремац

1903.

9. КИР-ГЕРАС: приповетка / Стеван Сремац

У: Бранково коло. - Год. 9, бр. 24-25, 41, 48-49, 51-52 (1903), стр. 738-743; 1285-1289; 1505-1509; 1537-1548; 1609-1623.

10. ЗОНА ЗАМФИРОВА / Стеван Сремац

У: Српски књижевни гласник. - Књ. 8, бр. 2-4, 6-7 (1903), стр. 81-89; 161-173; 241-255; 401-411; 481-491.- Књ. 9, бр.1-3, 5-6 (1903), стр. 1-11; 81-92; 161-170; 321-329; 401-411. Књ. 10, бр. 2-5 (1903), стр. 81-91; 161-170; 241-254; 321- 355.

1907.

11. ЧОВЕКОВА ТРАГЕДИЈА ИЛИ БАЛ У ЕЛИМИРУ / из рукописа С. Сремца; издао Јован Сремац. -Београд: Државна штампарија Краљевине Србије 1907. - 14 стр.

1910.

12. ПУТУЈУЋЕ ДРУШТВО: приповетка / Стеван Сремац. - Београд: С. Б. Цвијановић, 1910. - 101 стр.

ЦЕЛОКУПНА, ОДАБРАНА И САБРАНА ДЕЛА*

1. ЦЕЛОКУПНА ДЕЛА У СЕДАМ КЊИГА / Стеван Сремац. - Београд: Народно дело, (б. г.)

2. ОДАБРАНА ДЕЛА / Стеван Сремац . - Нови Сад: Матица српска, 1948–1949.

3. САБРАНА ДЕЛА СТЕВАНА СРЕМЦА: у шест књига. – Београд: Просвета, 1977.

4. ИЗАБРАНА ДЕЛА / Стеван Сремац; приредила Ана Радин. – Сремски Карловци; Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2002. - 638 стр.

5. ИЗАБРАНА ДЕЛА / Десет векова српске књижевности – Књига 42/ Стеван Сремац:

Приредио Горан Максимовић. – Нови Сад: Издавачки центар Матице српске, 2011. – 465 стр.

*Селективна библиографија са допунама из:

Стеван Сремац, *Изабрана дела*, прир. Г. Максимовић, Књ. 42, Нови Сад, 2011, 413–414; Урош Џонић, *Библиографија о Стевану Среману*, СКГ, Књ. 22, бр. 8 – 9, 1909.

SUMMARY

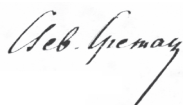
STEVAN SREMAC - WRITER AND ACADEMICIAN

Stevan Sremac, writer, historian, professor, academician was born in Senta on November 23rd (11th old cal.) 1855, died on August 24th (12th) 1906. in Soko Banja and was buried in Belgrade in the family vault. Due to his parents early death, he moved to Senta where he finished primary school 1868, living with his uncle Jovan Djordjevic. In 1874. he graduated from the First Gymnasium (High School) in Belgrade, and a year later, in 1875, was admitted to the Serbian citizenship. Upon completing the Gymnasium, he entered the Belgrade Great School, forerunner of the Belgrade University, to study History and Philology. With the break out of the Serbian-Turkish War (1876-1878), Sremac, still a student with ni diploma in his pocket, joined the Second War as a volunteer. After the war, in the spring of 1878, he returned to Belgrade and successfully graduated in June upon passing the remaining exams at the Grac School.

He commenced his career as a practitioner of the Ministry of Finance in Belgrade but he remained there only three months. In October 1879, i.e. a year after Nis had been liberated from the Turks (1878), Sremac was, upon his personal wish, appointed teacher of the Gymnasium in Nis where he had been teaching General and Serbian History, Serbian Language and Literature, Geography and Literary Forms for years.

After two years of teaching at the Pirot Gymnasium (1881-1883), Sremac returned to Nis. He had spent eleven years teaching at the Nis Gymnasium, until 1892, when he moved to Belgrade to teach at the reputable Third Belgrade Gymnasium where he had remained until his death in 1906. It was in Belgrade that he wrote and published his best works and where he became a member of the Literary section of the National Theater, but more importantly, a renowned man of letters, respected and popular with people. In February 1906. he was voted into the regular membership of the Serbian Royal Academy of Science. His sudden death in August 1906. was a huge national loss. That is how Serbia of his time felt about it.

Sremac's literary opus belongs to the literary body of the Serbian Realism. His early literary works were published in the Niš magazines *Stara Srbija* ("The Old Serbia") and *Niški vesnik* ("The Niš Herald"). It was only upon his moving to Belgrade in 1892 that Sremac had stepped onto the Serbian literary stage. His most important works include: his historical narratives about the Serbian district-prefects (župans) published in the period 1883-1903 within the cycle of historical prose published under the common title *Iz knjiga starostavnih* ("From the Ancient Books") 1909, *Ivkova slava* ("Ivko's slava") 1895, *Limunacija na selu* 1896, *Pop Ćira i pop Spira* ("The Priest Ćira and the Priest Spira") 1898, *Ibiš aga* 1898, *Božićna pečenica* ("The Christmas Roast") 1898, *Vukadin* 1903, *Zona Zamfirova* 1903, *Čovekova tragedija ili Bal u Elemiru* ("A man's Tragedy or a Ball in Elemir") 1907, *Kir Geras* 1907, and numerous short narratives and prose sketches, polemics and political articles as well as various other filigree literary pieces. The prevailing and most significant part of the entire Sremac's legacy in Serbia is kept in the National Museum in Niš, in the Stevan Sremac Collection. After the writer's death in 1906, his legacy became the property of his close friend and biographer, the Belgrade writer Milorad Pavlovic, from whom the National Museum in Niš purchased it and established the Stevan Sremac Collection.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41:929 Сремац С.(083.824)

МЛАДЕНОВИЋ, Јован, 1952-

Стеван Сремац, књижевник и академик : [каталог
изложбе 2017.] /
[аутор изложбе Јован Младеновић]. - Ниш : САНУ,
Огранак : Народни
музеј, 2017 (Ниш : Графика Галеб). - 39 стр. : илустр. ;
20 x 20 cm

Тираж 500. - Стр. 4: Академија и Музеј - чувари
културне и националне
баштине / Нинослав Стојадиновић. - Хронологија: стр.
35-36. -
Селективна библиографија: стр. 37-38. - Summary.

ISBN 978-86-83019-49-6

а) Сремац, Стеван (1855-1906) - Изложбени каталози

COBISS.SR-ID 248739340

СКРАЋЕНИЦЕ

НМН – Народни музеј Ниш

ЗСС – Збирка *Стеван Сремац*

ЗСС(Б) – Збирка *Стеван Сремац* (Библиотека)

АФЗ – Архивски фонд Збирке

СКК СС – Српски културни центар

Стеван Сремац Сента

